

УДК 78:159.923
DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2413-1865/2020-93-6>

ВПЛИВ МУЗИКИ НА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДОГО ПОКОЛІННЯ

Малашевська Ірина Володимирівна,
викладач постановки голосу

КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
malash165@ukr.net
orcid.org/0000-0001-5075-997X

Лазука Михайло Миколайович,
викладач постановки голосу

КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
lazyka842@ukr.net
orcid.org/0000-0001-9781-5692

У статті порушено проблему впливу музики на сучасну особистість молодого покоління та особливості її сприймання. Доведено, що здатність музики впливати на людину залежить не лише від жанрової різноманітності самої музики, а й від різних соціальних і психофізіологічних особливостей особистості. **Мета дослідження** – визначити специфіку музики в процесі фізичного, естетичного та духовного виховання особистості. **Методи дослідження** – аналіз літературних джерел з музичної педагогіки, теорії та методики психології, дефектології та педагогіки; анкетування студентів. Зазначено, що музичне виховання, розглядаючи фізіологічні основи сприймання і виконання музики, найбільш успішно здійснюється на основі спеціальної методики, яка відповідає вродженим задаткам. Розглянуто авторські підходи до проблеми впливу музики на емоційний, естетичний та духовний розвиток молоді. **Результати дослідження** – аналіз авторських методик із впливу музики на організм людини. Зазначено, що величезна кількість світових та українських дослідників та діячів мистецтва зверталися до музичного фольклору та народної пісні, змістовий центр яких становлять моральні та духовні цінності. Сила емоційного впливу музичного твору залежить від правдивості художнього висвітлення історичних моментів, авторської манери, суспільно важливих оспіваних проблем. **Висновки.** Доведено, що саме музика викликає емоційний відгук у молодого покоління раніше від інших мистецтв. Описано значний вплив занять музикою на м'язову діяльність, на дихання, на кровообіг і кров'яний тиск, пульс і серцебиття. Наголошено, що в процесі спілкування з творами різних музичних жанрів формується естетична свідомість та духовний розвиток молодого покоління. Зазначено, що заняття музикою сприяють розвитку творчих здібностей молоді, тому що музика у своїй суті спонукає до творчості, яка неможлива без засвоєння певного поєднання специфічних знань, компетенцій та умінь. За допомогою музики діти відтворюють та передають свої емоції та почуття у самостійній творчості, яка багатосторонньо та комплексно впливає на особистість, що сприяє творчій самореалізації особистості.

Ключові слова: *сприймання музики, емоційне сприймання, емоційний вплив, почуття, емоційні стани, емоційна сфера дітей, мистецтво, музичний твір, духовні потреби, музичне мистецтво, особистість.*

INFLUENCE OF MUSIC ON THE FORMATION OF YOUNG GENERATION INDIVIDUALITY

Malashevska Iryna Volodymyrivna,
Voice Teacher

*Municipal Higher Educational Institution "Lutsk Pedagogical College"
of the Volyn Regional Council*
malash165@ukr.net
orcid.org/0000-0001-5075-997X

Lazuka Mykhailo Mykolaiovych,
Voice Teacher

*Municipal Higher Educational Institution "Lutsk Pedagogical College"
of the Volyn Regional Council*
lazyka842@ukr.net
orcid.org/0000-0001-9781-5692

The article touches upon the problem of the influence of music on the personality of the child and the peculiarities of his perception. It is proved that the ability of music to influence a person depends not only on the genre variety of the music itself, but also on various social and psychophysiological characteristics

of the individual. The purpose of the research is to determine the specifics of music in the process of physical, aesthetic and spiritual education of a person. **Research methods** – analysis of literary sources on musical pedagogy, theory and methodology of psychology, defectology and pedagogy; questioning of students. It is analyzed that musical education, considering the physiological foundations of perception and performance of music, is most successfully carried out on the basis of a special methodology that meets innate inclinations. The author's approaches to the problem of the influence of music on the emotional, aesthetic and spiritual development of the younger generation are considered. **Research results** – analysis of author's techniques using music on the human body. It is noted that a huge number of world and Ukrainian researchers and artists turned to musical folklore and folk songs, the content centre of which is moral and spiritual values. The strength of the emotional impact of a piece of music depends on the veracity of the artistic coverage of historical moments, the author's manner, socially important glorified problems. **Conclusions.** It has been proven that it is music that evokes an emotional response in children before other arts. The significant effects of music practice on muscle energy, respiration, circulation and blood pressure, pulse and heart rate are described. It is noted that in the process of communicating with works of various musical genres, the aesthetic consciousness and spiritual development of the younger generation is formed. It is noted that music lessons contribute to the development of the creative abilities of the younger generation, because music inherently encourages creativity, which is impossible without mastering a certain combination of specific knowledge, competencies and skills. With the help of music, children reproduce and transmit their emotions and feelings in independent creativity, multi-sided and comprehensively affects the personality, contributes to the creative self-realization of the individual.

Key words: *music perception, emotional perception, emotional impact, feelings, emotional states, children's emotional sphere, art, musical work, spiritual needs, musical art, personality.*

Вступ

Дослідження формування духовного світу особистості підносить значення музичного мистецтва у системі естетичного виховання. Численні дослідження, присвячені вказаній проблемі, свідчать, що і нині музична творчість у корекційному плані має позитивну роль. Музика, викликаючи певні емоції у слухача, може прискорювати чи уповільнювати пульс, втамовувати біль, відволікати, схилити до сну, знімати втому та повертати бадьорість. Незважаючи на численні дослідження, ця тема залишилась недопрацьованою і потребує подальших досліджень.

У написанні статті ми спирались на праці В. Бехтерева, І. Тарханова, І. Догеля та ін. У розкритті основних специфічних понять – «емоційні стани», «емоційна сфера учнів», «музика», «мелодія», «музичний твір» і ін. – використовувалися дослідження О. Леонтьєва, Б. Теплова, М. Боришевського, С. Максименко, Т. Титаренко, Ю. Швалб та ін. Варті уваги дослідження найбільших критиків-мистецтвознавців М. Рубінштейна, А. Рубінштейна, Р. Шумана, М. Римського-Корсакова та інших.

Мета статті – розглянути та зафіксувати, проаналізувати специфічний характер емоційних проявів особистості у ситуації сприймання музичних творів та особливостей впливу музики на емоційну сферу молодого покоління.

1. Теоретичне обґрунтування проблеми

Актуальною проблемою сьогодення є пізнання особливостей і закономірностей процесу сприйняття музичних творів, їхній вплив на духовний та фізичний розвиток особистості, якими шляхами вони входять

у свідомість людини. Розв'язання цієї проблеми безпосередньо торкається питання цілющих властивостей музики, що пояснюється відповідним її впливом на підсвідомому рівні.

Різнобічний вплив музики на психіку людини досліджували В. Бехтерев, І. Тарханов, І. Догель, котрі наголошували на позитивному її впливі на діяльність нервової, дихальної систем, системи кровообігу та активну діяльність головного мозку. Вони доводили, що музичні твори, завдяки своїм властивостям впливати на внутрішній світ людини, допомагають хворим звільнитися від душевних переживань та є одним із перспективних сучасних методів лікування психічних розладів (Абдуліна, 2004).

Українські вчені Т. Бойченко, Л. Ващенко, Г. Шанських запропонували авторські музичні методики, які сконцентровані на цілісному й відокремленому використанні народної та фольклорної музики як головного чинника формування патріотичного та національного розвитку, доповнення іншими дидактичними прийомами для посилення їхнього позитивного впливу. Науковці Д. Кемпбел, І. Мамайчук зазначали, що музика вважається одним із найдієвіших видів корекційно-розвивального впливу на естетичний та духовний розвиток молодого покоління. Дослідники музичних здоров'язберезувальних технологій М. Гончаренко й В. Горашук зазначали, що лише музика зосереджує у собі величезний розвивальний потенціал, лише вона наділена певними специфічними якостями, котрі можуть передати емоції та переживання людського життя, вона найглибше передає людські почуття і таких якостей немає у жодному іншому виді мистецтва.

Музика серед інших мистецтв посідає чинне місце в духовному розвитку молодого покоління поряд з естетизацією. Відомо, що ще античні філософи наголошували саме на цьому. Специфічні властивості музики універсальні тому, що безпосередньо впливають на будь-яку особистість, не враховуючи її вікові та статеві особливості, соціальний стан, освіту та віросповідання. М. Коган зазначає, що музика відіграє все більшу роль не лише в художній культурі, а й у суспільному житті науки (Медушинський, 1979). Нині музика посідає чинне місце у сучасному культурному житті студентів. Опитавши студентів, нам стало відомо, що вони надають перевагу російській, а не українській естрадно-розважальній музиці, традиційному американському року. Значна частина студентства вибирає академічну класику. Незначна меншість слухає російський рок, українську та європейську сучасну музику. На жаль, вони не сприймають її як художньо цілісний твір, а лише фон. Нині процес навчання музичних дисциплін повинен бути цільним, синтезувати у собі духовні та наукові прагнення.

2. Методологія та методи

Під час написання статті ми використовували такі методи, як аналіз літературних джерел з педагогіки, психології, культурології та музичного виховання, теорії та методики дефектології, з метою розкриття сутності та пояснення основної термінології; опис; педагогічне спостереження, метод тестування та діагностики.

Видатний педагог В. Сухомлинський зазначав, що його вихованці надзвичайно сильно полюбили слухати мелодію осіннього дощу, квітучого поля та саду. Діти навчались відчувати та переживати красу навколо себе (Масол, 2004). За допомогою музики можна передавати найтонші емоції, які не передати словами, цим самим можливе проникнення педагога в усі віддалені куточки дитячого серця, отже, без музики не може бути повноцінним виховання (Абдуліна, 2004). Музика – ядро емоційної, естетичної, моральної та духовної культури молодого покоління.

Дослідники музичної творчості Л. Калуська та О. Ростовський порушували питання, пов'язані з підвищенням популярності та цікавості до української народної музики, фольклору та формуванням почуттів патріотизму та вихованням любові до народної творчості.

Використання музики з лікувальною метою сягає своїм корінням ще в сиву давнину, доісторичної доби, де вона була невід'ємним атрибутом релігійних та магичних ритуалів. Першими згадками про вплив

музики на людину є папіруси Древнього Єгипту, які були знайдені у 1889 р. англійським археологом Пітрі. У цих знахідках, котрі датуються 1500 р. до н.е., описано вплив музики на зцілення організму людини, лікування безсоння, очищення розуму та гармонізування душі, її використовували у лікуванні фізичних і психічних захворювань. Численними дослідженнями було доведено, що мелодія впливає на емоційний стан людини. Ще в Давній Греції вихованню засобами музики надавали великого значення, адже вважали, що вона пливає на організм людини різнобічно, тому вся грецька молодь повинна була навчатися співу та інструментальної музики. Наприклад, у Спарті, Фівах та Афінах всіляко заохочували до навчання гри на авлосі та хорового співу. Відомі грецькі діячі культури свої вірші не читали, а проспівували, доповнюючи їх грою на струнних інструментах. Давньогрецький мислитель, засновник філософської школи Платон у своїх працях надавав музиці провідну роль у вихованні характеру особистості, зазначаючи, що без неї неможливо виховати добродісного, врівноваженого, добросовісного громадянина та патріота (Козир, 2004).

Нині фахівці з дефектології дають поради батькам, чиї діти заїкаються чи не вимовляють певні звуки, записати в гурток хорового співу. Він нормалізує фізичний стан організму та піднімає настрій. Спів покращує серцебиття, дихання, жестикуляцію.

З огляду на те, що музика допомагає людям одужувати від різних хвороб, розслабляти, знімати втому, енергетично збуджувати, здійснює хороший вплив на системи дихання та кровообігу. Вчені стверджують, що класична музика найбільш позитивно впливає на розвиток інтуїції особистості молодого покоління. Піфагор – один з перших, хто зауважив лікувальний ефект музики, порівнюючи її з математикою, зазначав, що вони обидві гармонізують організм. У Давній Греції лікар Гіппократ музикою лікував безсоння та епілепсію (Пометун, 2004).

Науковець-енциклопедист, філософ і логік Аристотель зазначав, що музичні твори повинні сприяти трьом цілям – вихованню, очищенню та інтелектуальному розвитку. Ми розділяємо думки багатьох сучасних діячів, що за допомогою приємної мелодії можна зняти стрес, поліпшити психічний і фізичний стан організму людини. Також було відзначено, що музичні твори підвищують артеріальний тиск, а приглушена музика знижує напругу, заспокоює. Музика чинить безпосередній вплив на функціонування та роз-

виток психіки, фізіологію, емоційний стан, волю, пам'ять, сприйняття, навчання, інтелект, мовлення. Мелодія може збуджувати або заспокоювати, викликаючи позитивні та негативні емоції та думки. Музика активізує розумові здібності, працездатність та зосередженість, здатна допомагати молоді опанувати навколишню дійсність, красу навколишнього світу, довершеність поезії, живопису, театру, історії свого народу, фольклору, виступаючи специфічним генератором ціннісного ставлення до світу (Лутаєнко, 1974). Отже, необхідно змалку залучати молодь до музики, бо саме вона є запорукою розвитку ініціативи, самостійності, самовираження.

Велике значення має прослуховування григоріанських співів або ж просто народної музики, яке, впливаючи на почуття, емоційний стан особистості силою художніх образів, сприяє поглибленню і сповільненню дихання, заспокоєнню організму, вихованню здатності відчувати, активно сприймати, співпереживати твори мистецтва. У результаті численних досліджень виявлено, що дзвін дзвонів або дзвіночків, духовний і церковний спів, органна музика теж мають оздоровчий ефект, бо лікувальна дія таких звуків полягає в налагодженні вібрації хворих клітин організму (Козир, 2004). Класична музика сприяє покращенню емоційного здоров'я і самопочуття. Важливо використовувати цілющі впливи музики для активізації розумових здібностей учнів та студентів, а також працездатності та зосередженості, здатності розвивати та підвищувати їхній інтелект. Звукові вібрації стимулюють кровообіг, емоційний тонус. Під дією ритму активізується дихання, збільшується вентиляція легенів.

Закордонні діячі впевнені, що будь-яка весела й легка мелодія створює в особистості дитини макростимулятори мозкової активності, що надалі сприяє кращому засвоєнню мови, читання. Вони зазначають, що музика – мистецтво прямого та сильного емоційного впливу не лише на людину, а й на суспільство загалом, і кожен особисто повинен виховати у собі правильні музичні смаки та розуміння музики (Михайлова, 2008).

3. Результати та дискусії

Сприймання музичного твору має свою значну специфіку, класична музика позитивно впливає на фізичний та психічний стан особистості. У хворих, які її слухали, не тільки знижувався рівень артеріального тиску, це допомогло позбутися депресивних станів, стресів, тривог, переживань і страждань. Виходячи із цього посилення, в основі класичної музики зберігається

віковий художній досвід, мудрість різних історичних поколінь. Варто зазначити, що до музичної класики відносять не лише твори великих композиторів, а й кращі зразки народної музичної творчості (Бондар, 2007). Музика, мабуть, більше за інші мистецтва має велику силу естетичного впливу на суспільство. Класичні твори відзначаються багатством змісту, красою та досконалістю форм, саме тому їх варто використовувати під час проходження державної практики. Під час практичних занять з учнями студенти-практиканти звертаються до творчості таких геніальних і талановитих композиторів світової музичної культури: Й.С. Баха, Л. Бетховена, В.А. Моцарта, Ф. Шуберта, Дж. Россіні та Дж. Верді, Ф. Шопена, Г. Берліоза, Ж. Біде, К. Дебюссі, М. Равеля, Я. Сибеліуса, Р. Штрауса, Б. Бартока, І. Стравінського, С. Прокоф'єва, Д. Шостаковича, Е. Гріга, М. Глінки та М. Лисенка. Звичайно, своєю увагою вони зобов'язані не оминати імена відомих українських композиторів: М. Скорика, М. Колеси, Л. Людкевича, Л. Ревуцького, А. Кос-Анатольського.

Численні дослідження зазначають, що у подоланні дратівливості допомагає музика Петра Чайковського. Саме тому під час інтегрованих та музичних занять студенти під час проходження практики використовували твори «Весняна пісня» Фелікса Мендельсона, «Гуморески» Антона Дворжака, «Американець в Парижі» Джорджа Гершвіна, «Угорську рапсодію № 2» Ференца Ліста, «Аве Марія!» Франца Шуберта, вальси Іоганна Штрауса, адже саме вони покращують поведінку та заспокоюють гіперактивних школярів. Музика активізує розумові здібності, працездатність та зосередженість молоді, сюди варто віднести прелюдії Фредеріка Шопена, «Полонез» Михайла Огінського та сюїти «Пер Гюнт» Едварда Гріга, музичні твори Джузеппе Верді (Поментун, 2004).

Студенти нашого закладу освіти, які грають у музичних гуртах та закінчили музичну школу, віддають перевагу блюзу, класиці, джазу, соул, каліпсо, реггі, арт- і джаз-року. Варто зазначити, що мелодія має безпосередній вплив на їхню особистість, однак не вся музика позитивно впливає. Беззаперечно, тривожна, войовничо-наступальна за характером музика викликає почуття роздратованості.

Численні наукові дослідження показали, що класична музика, а особливо твори Моцарта, сприяє творчому мисленню, бо несе у собі дуже потужний енергетичний заряд (симфонії і концерти для скрипок). Її мажорні тони налаштовують до перемоги

(Падалка, 2008). Проведене спостереження студентами за учнями під час проходження практики доводить, що, слухаючи класичні твори, у школярів істотно підвищуються розумові здібності, виникають бажання творити красу навколо себе, покращується успішність.

Варто зазначити, що музика в стилі бароко покращує пам'ять та заспокоює, тому вона часто використовується студентами під час проходження практики в інклюзивних класах, особливо для осіб з особливими освітніми потребами.

Нині молодим педагогам та студентам-практикантам треба пам'ятати про чинне місце фольклорних творів, що містять у своїй суті надзвичайно важливі цілющі властивості, в яких в історичній конкретиці описується національно-патріотична специфіка української народної музичної творчості, духовні та культурні ідеали в жанрах, де простежуються наші традиції, своєрідний склад мислення українців. Традиційний фольклор вміщує у собі досвід сотень поколінь нашого народу. Автентичний характер фольклорних творів активізує та розвиває мислення молодого покоління.

Беззаперечно, налічується ціла низка музичних творів, які психологічно націлені на певний вік молоді (різноманітні інструментальні п'єси спеціально створені композиторами для школярів). У педагогічних цілях варто використовувати твори: «Дитячий альбом» П. Чайковського, «Дитячий куточок» К. Дебюссі, «Дитячі сцени», «Альбом для юнацтва» Р. Шумана, «Дитяча музика» С. Прокоф'єва і багато інших. Відтінки емоцій дитини прослідковуються в циклі Дебюссі, котрий налічує у собі шість дитячих п'єс, в яких автор майстерно проникає в дитячу психологію. Просто й легко зрозуміти, що твори, у яких проявляються характерні особливості соціуму, інтонаційно змальовують найбільш характерні емоційні стани, притаманні молоді (Ковальова, 2013). У розвитку особистості музичне виховання чинить вплив також і на соціальні властивості, впливаючи на внутрішній світогляд молодого покоління, формуючи патріотизм та активну життєву позицію. У широкому сенсі варто зазначити, що у монументальних музичних творах соціальні рівні духовного світу переплітаються між собою. В процесі слухання музики виокремлюються загальні та особливі соціальні властивості людини, які сприяють проявам раціонального та чуттєвого начал у виховному процесі, формуючи уяву, інтуїцію, потребу у самовираженні. Сприйняття музики неможливе без естетичної і художньої свідомості.

Музичне виховання являє собою багатогранний процес формування духовно-естетичних потреб не лише студентства, а й усього суспільства, його моральні принципи, інтелектуальний та духовний розвиток, рівень сформованості естетичної культури. У широкому розумінні – це формування високоінтелектуальної особистості, а в більш вузькому – це розвиток здібностей та талантів до музики. Воно стимулює та корегує природні задатки особистості. Заняття музикою сприяють формуванню інтересу до навколишнього світу, підвищують естетичний, емоційний та духовний розвиток (Падалка, 2008).

Висновки

Отже, згідно з отриманими результатами, зазначимо, що музика посідає чинне місце серед інших видів мистецтв. Науково доведено, що чим більше уваги приділяється музичним дисциплінам, тим ширше розкриває себе особистість в інших сферах життєдіяльності. Отже, абсолютно всі музичні твори можна умовно класифікувати за рівнями впливу: на активізуючі, тонізуючі, заспокійливі та розслаблюючі. Музичне виховання є базовою ланкою здоров'язбережувальної технології, яка націлена на профілактику інфекційних та інших захворювань, терапевтичну реабілітацію здоров'я молодого покоління. Музичне мистецтво – це універсальна виховна система, котра націлена на оптимізацію процесу власного розвитку особистості. Чинне місце у музичному вихованні належить фольклору. Варто наголосити, що позитивні ефекти відбувались під час проходження практики студентами в школах, вони зазначають, що від прослуховування музичних творів у школярів відбувались зміни у покращенні емоційного стану, у соціальній поведінці. Музика сприяє самореалізації, розвитку індивідуальності та пізнанні себе, забезпечуючи відчуття душевного спокою та комфорту, вона знімає втому і заряджає позитивною духовною енергією творчу молодь. Краса українських народних пісень та музики сприяє зародженню у студентів та учнів творчого натхнення, породжує позитивні емоції, творчу самореалізацію, підсилює переживання, думки, сприяє вивільненню ендорфінів, має терапевтичні лікувальні та реабілітаційні властивості. Дослідники музичного мистецтва класифікують вплив музики на молоде покоління за такими напрямками, як: вплив музичних інструментів; вплив музики відомих діячів культури, індивідуальний вплив творів світових композиторів класиків; вплив традиційної автентичної народної музики та фольклору. Професійний педа-

гог за допомогою занять музичними дисциплінами підкреслює досягнення своїх вихованців, сприяючи підвищенню самооцінки у студентів. У перспективі подальших досліджень планується дослідження інтеграції музики у спортивне життя під час позакласних спортивних занять.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абдулина Є.Б., Николаева Е.В. Теория музыкального образования. Москва : Академия. 2004. 336 с.
2. Бондар С. Термінологічний аналіз понять «компетенція» і «компетентність» у педагогіці: їх сутність та структура. *Освіта та управління*. 2007. Київ. № 2. С. 95–99.
3. Ковальова С. Дидактична модель формування предметних компетентностей учнів на уроках музичного мистецтва. *Проблеми підготовки сучасного учителя*. 2013. № 8. Ч. 1. 20 с.
4. Козир А.В. Компетентність як необхідний компонент професійної майстерності викладачів мистецьких дисциплін. *Рукописи книжок*. 2004. С. 195–230.
5. Лутаєнко В.С. Естетика мислення. Київ : Мистецтво. 1974. 243 с.
6. Масол Л. Концепція загальної середньої освіти. *Мистецтво та освіта*. 2004. № 1. С. 2–5.
7. Медушинський В.О. О закономерностях и средствах художественного воздействия музыки. Москва : Музыка. 1979. 319 с.
9. Михайлова Л.М. Естетичне виховання молоді : компетентнісний підхід. *Вісник національного технічного університету України. Філософія. Психологія. Педагогіка*. 2009. Київ. № 1. С. 158–162.
10. Падалка Г.М. Педагогіка мистецтва. Київ : Освіта України, 2008. 274 с.
11. Пометун О.І. Дискусія українських педагогів навколо питань запровадження компетентнісного підходу в українській освіті. Компетентнісний підхід у

сучасній освіті: світовий досвід і українські перспективи. Київ : Освіта України, 2004. 111 с.

REFERENCES

1. Abdulyna, Ye.B., Nykolaieva, E.V. (2004). *Teoriya muzykalnoho obrazovanyia*. Moskva: Akademyia 336 [in Russian].
2. Bondar, S. (2007). *Terminolohichniy analiz poniat "kompetentsiia" i "kompetentnist" u pedahohitsi: yikh sutnist ta struktura*. *Osvita ta upravlinnia* Kyiv. No. 2. S. 95–99 [in Ukrainian].
3. Kovalova, S. (2013). *Dydaktychna model formuvannia predmetnykh kompetentnostei uchniv na urokakh muzychnoho mystetstva. Problemy pidhotovky suchasnoho uchytelia*. No. 8. Ch. 1. 20 p. [in Ukrainian].
4. Kozyr, A.V. (2004). *Kompetentnist yak neobkhidnyi komponent profesiinoi maisternosti vykladachiv mystetskykh dystsyplin*. *Rukopysy knyzhok*. S. 195–230 [in Ukrainian].
5. Lutaenko, V.S. (1974). *Estetyka myslennia*. Kyiv: Mystetstvo. 243 p. [in Ukrainian].
6. Masol, L. (2004). *Kontseptsiiia zahalnoi serednoi osvity*. *Mystetstvo ta osvita*. No.1. S. 2–5 [in Ukrainian].
7. Medushynskiy, V.O. (1979). *O zakonmernostiakh y sredstvakh khudozhestvennoho vozdeistviya muzyky*. Moskva: Muzyka. 319 [in Russian].
9. Mykhailova, L.M. (2009). *Estetychne vykhovannia molodi: kompetentnisnyi pidkhid*. *Visnyk natsionalnoho tekhnichnoho universytetu Ukrainy. Filosofiia. Psykholohiia. Pedahohika* Kyiv. No. 1. S. 158–162 [in Ukrainian].
10. Padalka, H.M. (2008). *Pedahohika mystetstva*. Kyiv: Osvita Ukrainy, 274 [in Ukrainian].
11. Pometun, O.I. (2004). *Dyskusiia ukrainskykh pedahohiv navkolo pytan zaprovadzhennia kompetentnisnoho pidkhodu v ukrainskii osviti. Kompetentnisnyi pidkhid v suchasnii osviti: svitovyi dosvid i ukrainski perspektyvy*. Kyiv: Osvita Ukrainy, 111 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 16.12.2020.

The article was received 16 December 2020.